

De Amerikaanse keizerlibel (*Anax junius*) in Engeland; een nieuwe libellensoort voor Europa

door M. Wasscher

Anax junius is een keizerlibel die in Noord- en Midden-Amerika algemeen voorkomt van Panama tot halverwege Canada en die sporadisch in Alaska doordringt. Het is een trekker die ieder voorjaar naar het noorden vliegt om daar de eitjes af te zetten. De soort kan zich daar in één jaar ontwikkelen. In het najaar van het volgende jaar vliegen de net uitgekomen dieren naar het zuiden. Tijdens de zuidwaartse trek najaar 1998, zijn enkele individuen van deze soort van de gebruikelijke trekroute afgeweken en in Engeland gesignaleerd. Dit is de eerste keer dat de soort in Europa opduikt.

De waarnemingen

A. junius werd op minimaal drie plaatsen in Cornwall, het meest zuidwestelijke deel van Engeland, gevonden (persoonlijke mededeling Adrian Parr). Het eerste mannetje werd op 9 september 1998 gezien. Deze werd tot 17 september in het Penlee Point Nature Reserve bij Rame waargenomen. Vier tot zes individuen, zowel mannetjes als vrouwtjes, werden gezien van 10 tot 13 september op St. Agnes. Dit is één van de Scilly eilanden, een eilandengroep die 45 km uit de kust van de meest westelijke punt van Engeland ligt. Voorts werd van 20 tot 23 september bij Nanquidno in Zuidoost-Cornwall nog een mannetje gezien. Twee mogelijke waarnemingen zijn van de Scilly eilanden afkomstig, waaronder mogelijk het laatste individu, dat op 30 september en 1 oktober op het eiland Tresco werd waargenomen.

Tweemaal is in Amerika gezien dat *A. junius* kolibries aanviel (DUNKLE, 1989), dieren die kleiner zijn dan deze keizerlibel. Dit bracht de Engelse krant "The Independent" ertoe een artikel met de schreeuwende kop "Giant bird-eating dragonflies cross the Atlantic" te plaatsen (UNWIN, 1998). Overigens is dit niet de eerste keer dat de soort buiten Amerika is gezien. Ze is ook eenmaal de Beringstraat overgestoken en in Kamtsjatka, het uiterste oosten van Azië, waargenomen (HARITONOV & MALIKOVA, 1998).

Herkenning

De Amerikaanse naam voor de soort is "Green Darner", dit vanwege de grasgroene kleur van het borststuk van zowel de mannetjes als vrouwtjes. Het achterlijf is lichtblauw bij de mannetjes en een deel van de vrouwtjes en groen bij de overige vrouwtjes. Jonge dieren kunnen een paarsachtig achterlijf hebben. Midden over het achterlijf loopt een zwarte streep, die naar achter toe verbreed is. Deze streep is vaak iets breder dan bij de Grote keizerlibel (*Anax imperator*), waar de soort veel op lijkt. Beide soorten zijn ongeveer even groot (PARR 1998).

De kenmerken waarmee het mannetje van *A. junius* zich van *A. imperator* laat onderscheiden zijn samengevat in figuur 1. De meest doorslaggevende kenmerken zijn te vinden bij de achterlijfsaanshangselen. De bovenste achterlijfsaanshangselen eindigen bij *A. junius* in een schuin naar buiten lopende stekel die ongeveer een tiende van de lengte beslaat. De top van deze aanshangselen is bij *A. imperator* afgerond. Een tweede kenmerk is het kortere onderste achterlijfsaanshangsel van *A. junius*. Deze heeft slechts een vijfde van de lengte van de bovenste achterlijfsaanshangselen, terwijl dat bij *A. imperator* een derde is. Een derde kenmerk is de kleur van de driehoekige vlakjes voor de voorvleugelaanhechting. Deze zijn bij *A. junius* altijd groen en bij de mannetjes van *A. imperator* lichtblauw.

Het belangrijkste kenmerk voor de vrouwtjes van *A. junius* zijn de langere achterlijfsaanshangsels. Zij zijn even lang als de lengte van de laatste twee achterlijfssegmenten (segmenten 9 en 10) samen. Bij *A. imperator* is de lengte van de achterlijfsaanshangselen slechts driekwart van de lengte van segmenten 9 en 10 samen. Beide geslachten hebben een vrij karakteristieke vlekken-tekening op het voorhoofd. Naast een kleine zwarte vlek, enigszins tegen de ogen aan, ligt aan de voorrand een lichtblauwe tot zwarte streep die halvmaanvormig gebogen is. Deze is vaak aan weerszijden met een zwarte lijn met de oogrand verbonden.

Deze tekening lijkt die van *A. imperator* maar daarbij is de streep rechter en nooit met de oogrand verbonden. In gedrag onderscheidt *A. junius* zich van *A. imperator* doordat de eieren niet door het vrouwtje alleen, maar in tandem, worden afgezet. Dit komt ook voor bij de Zuidelijke keizerlibel (*A. parthenope*). Deze soort heeft meer kenmerken gemeen met *A. junius*, waaronder het korte onderste achterlijfsaanshangsel en een stekel aan het einde van de bovenste achterlijfsaanshangselen, zij het dat deze bij *A. parthenope* korter is. Beide soorten worden dan ook nauw verwant geacht.

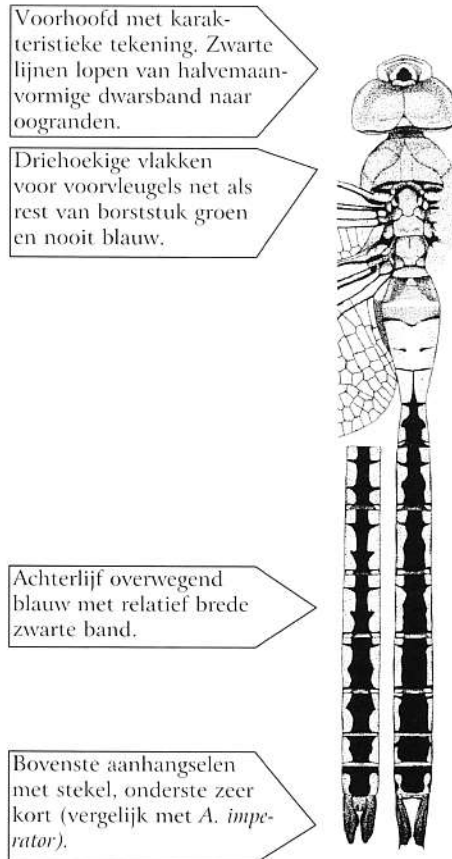
Discussie

Met deze waarnemingen is een eerder dit jaar gepubliceerde voorspelling uitgekomen (PARR, 1998). In een artikel over te verwachten nieuwe libellensoorten voor Groot-Brittannië schreef Adrian Parr: "Sporadic appearances do seem highly likely. As with birds, several of the more mobile species [of dragonflies] appear to use the east American coast as a flyway and many have a flight pattern extending into September or October, so that they are potentially on the wing at the start of the period of autumn transatlantic winds." In dit artikel worden behalve *A. junius* ook een aantal libelluliden, waaronder *Libellula pulchella*, *Pantala hymenaea* en drie *Tramea*-soorten (*T. lacerata*, *T. carolina* en *T. onusta*), als potentiële dwaalgasten uit Amerika genoemd.

De waarnemingen laten zien dat libellen, geholpen door extreme weersomstandigheden, op eigen kracht de Atlantische Oceaan kunnen oversteken. De oversteek van 5000 km werd mogelijk gemaakt door westelijke stormen die in september 1998 ook Monarchvlinders (*Danaus plexippus*) en verschillende Amerikaanse vogelsoorten naar Engeland voerden. Overigens is dit niet de eerste Amerikaanse libellensoort die de Atlantische Oceaan is overgestoken. De kleine populatie van *Ischnura hastata* op de Azoren heeft ongetwijfeld zijn oorsprong in Amerika (BELLE & VAN TOL, 1990). De dichtstbijzijnde populaties van die soort liggen op 3500 km afstand in de staat Maine. Ook de (zeer sporadisch) in Engeland waargenomen Wereldzwerper (*Pantala flavescens*) zouden niet alleen met schepen of vanuit Afrika gekomen kunnen zijn, maar evenals *A. junius* vanuit Amerika kunnen zijn overgestoken.

De vraag is of *A. junius*, of een andere Amerikaanse libellensoort, ook in Nederland op kan duiken. Het aantal vondsten van Amerikaanse vogelsoorten dat ons land bereikt, is vergeleken met Groot-Brittannië klein, waarschijnlijk omdat de eilanden een belangrijke buffer vormen. Toch is de mogelijkheid niet uitgesloten, zeker indien de soort erin zou slagen zich in Engeland voort te planten.

Marcel Wasscher
Minstraat 15 bis
3582 CA Utrecht
m.wasscher@broekhuis.nl

Tekening: K.-D.B. Dijkstra

Figuur 1. Onderscheidende kenmerken tussen *Anax junius* (rechts) en *A. imperator* (links). Voor meer informatie zie tekst. Naar een foto op <http://stephenville.tamu.edu/~fmitchel/dragonfly/Aeshnidae/index.html> Distinguishing features between *Anax junius* (right) and *A. imperator* (left).

Literatuur

- BELLE, J. & J. VAN TOL, 1990. *Anomalagrion hastatum* (Say), an American damselfly indigenous to the Azores (Odonata, Coenagrionidae). Tijdschrift voor Entomologie 133: 143-147.
- DUNKLE, S., 1989. Dragonflies of the Florida Peninsula, Bermuda and the Bahamas. Scientific Publishers, Gainesville.
- HARITONOV, A.Y. & E.I. MALIKOVA, 1998. Odonata of the Russian Far East: a summary. Odonatologica 27(3): 375-390.
- UNWIN, B., 1998. Giant bird-eating dragonflies cross the Atlantic. The Independent 17.09.1998: 10.
- PARR, A., 1998. Potential new dragonflies to the British list: 1. The possible occurrence of Nearctic species in Western Europe. Atropos 4: 18-21.

Summary

Wasscher M. 1998. The Green Darner (*Anax junius*) in England; a new dragonfly species for Europe. Brachytron 2(2): 60-62.

The sightings of *Anax junius* in southwestern Great Britain in September 1998 are discussed in the light of weather influences, earlier sightings of Nearctic Odonata in Europe and the prospects for the species in The Netherlands. For this purpose the identification of *A. junius* in comparison with *Anax imperator* is clarified and illustrated.

Recensies

D'AGUILAR J. & J.-L. DOMMANGET, 1998. Guide des libellules d'Europe et d'Afrique du nord. Tweede (grondig) herziene druk. ISBN 2-603-01119-7, prijs: ongeveer f105,-

Na de eerste druk uit 1985 ligt er een herziene uitgave van deze Franstalige veldgids in de winkel. De gids behandelt alle soorten uit Europa en de landen rond de Middellandse Zee. Het met harde kaft gebonden boek begint met een paar redelijk uitgebreide inleidende hoofdstukken over herkenning, gedrag, biotopen, morfologie en een leuk gedeelte over libellen en de mens, waarin onze eigen Jan Swammerdam wordt geciteerd. Het platengedeelte van deze veldgids omvat zowel foto's als tekeningen, waarvan de laatste rechtstreeks zijn overgenomen uit de vorige druk. Dit is jammer, want de tekeningen zijn van een matige kwaliteit. De soortteksten en de pentekeningen daarbij maken wat goed, hoewel je de Franse taal natuurlijk wel een beetje moet beheersen. Wat betreft de nomenclatuur viel mij op dat de auteurs de oude naam *Sympecma annulata* (i.p.v. *S. paedisca*) weer van stal hebben gehaald. In deze veldgids is uiteraard de pas recent in Europa ontdekte heidelibel *Sympetrum sinaiticum* opgenomen (hoewel niet op de kleurenplaten, die nog uit de eerste druk stammen). De verspreidingskaartjes zijn opvallend gedetailleerd en gebaseerd op de nieuwste informatie. Hoewel hier natuurlijk op details opmerkingen over gemaakt kunnen worden zal het denk ik niet veel vollediger kunnen. Een belangrijk voordeel van het boek is dat ook de soorten die in de uithoeken van Europa (en de aangrenzende gebieden) voorkomen zijn opgenomen. Zo krijgt de complexiteit van de vele *Cordulegaster* (onder)soorten in Zuid-Europa de aandacht die het verdient. Momenteel is dit de enige handzame gids voor landen als Griekenland en Marokko. Dit boek staat boordevol informatie en is voor wie de matige kleurenplaten voor lief neemt een aanwinst.

Robert Ketelaar